

Anna Nosek
Uniwersytet w Białymstoku

Bibliotekarze-literaci Białostoczczyzny. Elżbieta Janikowska i jej twórczość dla dzieci

Streszczenie:

Artykuł przybliży postać Elżbiety Janikowskiej – białostockiej bibliotekarki, animatorki czytelnictwa dziecięcego oraz pisarki dla dzieci. Przedstawia zarys biografii autorki, a następnie podejmuje wybrane zagadnienia w jej powieściach i baśniach, takie jak: terapeutyczne składniki baśni; motyw odmieńca; wartości i wzory osobowe; motyw poświęcenia oraz śmierci dziecka. W tekście zwraca się przy tym uwagę na biblioterapeutyczny charakter pisarstwa Elżbiety Janikowskiej dla dzieci.

Słowa-klucze: Białostoccy bibliotekarze, Elżbieta Janikowska, promocja czytelnictwa, literatura dla dzieci, biblioterapia, bajki

Librarian writers of Białystok region.

Elżbieta Janikowska and her children's literature

Summary:

The article focuses on Elżbieta Janikowska – a Białystok librarian, promoter of reading among children and a children's writer. It presents a brief biography of the author and then discusses selected issues from her novels and fairy tales, such as: therapeutic components of fairy tales; misfit motif; personal values and role models, the motif of sacrifice and death of a child. The text describes the bibliotherapeutical character of Elżbieta Janikowska's children's literature.

Key words: librarians from Białystok region, Elżbieta Janikowska, reading promotion, children's literature, bibliotherapy, fairy tale

Jan Leończuk, Małgorzata Dobkowska, Eligiusz Buczyński, Józefa Drozdowska to znani i rozpoznawani w Białymstoku oraz regionie reprezentanci środowiska, które można określić mianem „piszących bibliotekarzy” czy może lepiej bibliotekarzy-literatów. Do tej reprezentacji należy również zaliczyć białostoczkankę Elżbietę Janikowską, będącą nauczycielem-bibliotekarzem, która swój los związała z biblioteką w Szkole Podstawowej nr 19 w Białymstoku.

Zarys biografii¹

Elżbieta Janikowska urodziła się w 1967 roku w Białymstoku. Ukończyła pedagogikę na Uniwersytecie w Białymstoku w 2007 roku, kurs kwalifikacyjny z bibliotekoznawstwa w Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku (2007), studia podyplomowe z terapii pedagogicznej na UwB (2008), kurs kwalifikacyjny z oligofrenopedagogiki (MODM Białystok, 2009), a także liczne kursy doskonalące dla nauczycieli. W latach 1987–2009 pracowała jako nauczyciel nauczania początkowego, później kształcenia zintegrowanego. Od 2009 roku jest nauczycielem bibliotekarzem. Uzyskała dwukrotnie, w latach 2008 i 2009, tytuł „Twórczego Nauczyciela” w Ogólnopolskim Programie „Twórczy Nauczyciel – Twórcza Edukacja”, a w 2012 roku tytuł i statuetkę „Nauczyciela z pasją”.

Elżbieta Janikowska to biblioterapeutka, specjalizująca się w animacji czytelnictwa wśród dzieci przy pomocy nowoczesnych metod, takich jak: storytelling, booktalking, opowiadanie baśni z użyciem teatrzyku Kamishibai. Stworzyła wiele programów autorskich, między innymi program edukacji czytelniczej z elementami bajkoterapii „Podróż do Krainy Baśni” (zdobył wyróżnienie w Ogólnopolskim Konkursie na Najlepszy Program Zajęć Pozalekcyjnych w 2012 roku), program „W książkach jest cały mój świat”, cykl działań edukacyjno-terapeutycznych dla uczniów klas I-III „Myślę, czuję, tworzę”. Elżbieta Janikowska organizuje cykliczne spotkania czytelniczo-terapeutyczne dla dzieci ze szkół i przedszkoli na terenie Białegostoku i regionu. W latach 1987–2009 prowadziła też cykliczne zajęcia otwarte dla rodziców, mające na celu ukazanie metod i form pracy

¹ Zarys biografii został przygotowany na podstawie informacji uzyskanych od Elżbiety Janikowskiej.

z dzieckiem w młodszym wieku szkolnym. W latach 2006–2009 realizowała projekt dla rodziców: „Czytanie łączy pokolenia”, a od 2010 roku prowadzi zajęcia edukacyjne promujące czytelnictwo i terapeutyczne walory bajek. Jest pomysłodawczynią Wojewódzkiego Konkursu Literacko-Plastycznego „Nowe przygody znanych bohaterów” oraz „Narysuję dla Ciebie...”. Od roku 2008 realizuje zadania w projekcie „Poznajmy swój świat!” w ramach programu „Comenius”. Współpracuje z „Kurierem Porannym” i „Gazetą Współczesną” w ramach akcji „Czytam, więc wiem”. Od wielu lat uczestniczy w ogólnopolskiej akcji „Cała Polska czyta dzieciom”. Jest pomysłodawczynią i współorganizatorką Białostockiego Tygodnia Czytania Dzieciom. Pierwsza edycja tej, coraz bardziej popularnej w Białymstoku akcji, miała miejsce w 2012 roku. Głównym jej koordynatorem jest Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku, celem zaś „[...] promocja książki, zalet głośnego czytania oraz rozwijanie zainteresowań czytelniczych uczniów przedszkoli i szkoły podstawowej; skupienie zainteresowania przedstawicieli różnych instytucji, organizacji miasta Białegostoku wokół problematyki czytelnictwa; promocja pracy bibliotek szkolnych Białegostoku”².

Twórczość literacka

Twórczość literacka Elżbiety Janikowskiej obejmuje kilkadziesiąt baśni i opowiadań dla młodszych dzieci, zebranych w zbiorach autorki: *Bajka o jabłuszku*, *Wróblek Maciuś w Afryce i inne bajki*, *Piesek królowny Malwinki*, *Trzy miecze i inne bajki*, *Magiczne opowieści misia Teodora*, *W krainie Elfów i inne bajki*, *Prawdziwy książkę*, a także dwie powieści dla starszych dzieci: *Madzia i Jacek* (2014) i *Dziura w płocie* (2016).

Jej teksty literackie znalazły się w książkach zbiorowych jako pokłosie nagród w ogólnopolskich konkursach literackich. W 2008 roku jej *Bajki Guziołka* zamieszczono w książce *Bajkoterapia czyli jak z Guziołkiem tworzyć i wykorzystywać bajki i opowiadania w biblioterapii oraz rozwoju aktywności twórczej dziecka w wieku przedszkolnym*; w roku 2011 ukazał się *Cyryl przeganiacz złych snów* (w książce *Blogowe dbajki*); w 2015 – *Bajka o wiewióreczce Rózi* (w: *Czerwone korale*); w 2015 zaś – opowiadanie *Słonik* (w: *Miłość na każdą porę roku*). Autorka prowadzi dwa blogi: <http://bajkoterapeutka.blog.onet.pl/>, gdzie znaleźć można preprinty jej wielu utworów, oraz <http://okiembibliotekarki.blogspot.com/>, poświęcony

² <http://cenv3.bialystok.edu.pl/?q=node/1927> (data pobrania 31.05.207).

poradnictwu czytelniczemu. Elżbieta Janikowska zamieszcza tu recenzje, ciekawe gawędy o książkach. Mottem, myślą przewodnią bloga są słowa samej pisarki: „Jest tyle książek, które warto przeczytać. Jest tyle książek, które powinny znaleźć się w bibliotece szkolnej. Na tym blogu chciałabym polecać ciekawe pozycje, które znajdują się w mojej bibliotece szkolnej, lub takie, które powinny się tam znaleźć. Są to książki dla czytelników w wieku 5-12 lat”³.

Przegląd i analiza twórczości Elżbiety Janikowskiej dla dzieci pozwalają na wysnucie wniosku, iż ma ona charakter przede wszystkim baśniowy i biblioterapeutyczny⁴. Wyznacznikami wszystkich niemal tekstów tejże pisarki są: baśniowe struktury z dążeniem do takiej konstrukcji bohaterów i fabuły, by wydobyć szczęśliwe zakończenie; fantastyka połączona z elementami realistycznymi, baśniowe postaci: król, królowna, wróżka oraz postaci fantastyczne, zindywidualizowane w baśniach literackich: miś z anielskimi skrzydełkami, admirał Leukocytus, Kapitan Olbrzymi. Te ostatnie wskazują, że w twórczości Elżbiety Janikowskiej widoczna jest duża indywidualizacja w kreacjach fantastycznych postaci i światów, typowa dla baśni literackich oraz szeroko pojętej fantazy (z jej predylekcją do prezentacji alternatywnych światów; synkretyzmu gatunkowego; łączenia elementów baśniowych z realistycznymi). Pisarka, poprzez fabułę, konstrukcję bohaterów, a także zarys sytuacji, w jakiej się znajdują, podejmuje ważne problemy, a także towarzyszące im uniwersalne lęki. Prezentuje je z punktu widzenia i w związku ze stanowiskiem dziecka, w zgodzie z szeroko pojętą kategorią *paidii*. Znajduje i prezentuje przy tym sposoby poradzenia sobie z trudnościami, przed jakimi staje bohater literacki. W takim kontekście można mówić o biblioterapeutycznych walorach wpi-

³ <http://okiembibliotekarki.blogspot.com> (27.11.2017).

⁴ Biblioterapia jest metodą psychoterapeutyczną, w której wykorzystuje się teksty z literatury pięknej i poezji oraz teksty specjalnie stworzone przez biblioterapeutów. Adresowane są one do osób zmagających się z konkretnym problemem (zob. M. Molicka, *Biblioterapia i bajkoterapia: rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie*, Poznań 2011, s. 222). Metoda polega w szczególności na leczniczym oddziaływaniu na psychikę człowieka poprzez odpowiednio dobrane teksty literackie; ma za zadanie „wzmocnić i wzbogacić zasoby pacjenta, by lepiej potrafił sobie radzić z trudnościami” (M. Molicka, *Bajkoterapia. O lękach dzieci i nowej metodzie terapii*, Poznań 2002, s. 104-105). Szczególną odmianą biblioterapii jest biblioterapia dzieci (bajkoterapia). Jej podwaliny stworzyła w Polsce profesor Maria Molicka. Na temat biblioterapii ukazało się w XX i XXI wieku wiele publikacji. Warto przypomnieć przede wszystkim klasyczne już prace Ireny Boreckiej (*Metodyka pracy z czytelnikiem chorym i niepełnosprawnym; Biblioterapia: teoria i praktyka. Poradnik*) i Marii Molickiej (*Bajki terapeutyczne dla dzieci* oraz przywołana już *Bajkoterapia*), a także czasopismo „Biblioterapeuta”.

sanych w dzieło literackie. Znaleźć można zatem w jej dorobku takie zagadnienia, jak: lęk przed porzuceniem, przed rozwdem rodziców, ujmowany z punktu widzenia dziecka (powieść *Dziura w płocie*); lęk przed własną cielesnością, odmiennością, połączony z brakiem akceptacji własnego wyglądu (*Bajka o jabłuszku*, *Miś z anielskimi skrzydełkami*; *Mały olbrzym*), problematykę samotności (*Bajka o kotku ze schroniska*) oraz najdotkliwszy – temat choroby i śmierci (powieść fantastyczna *Madzia i Jacek*, opowieść *Kosmiczna wojna*), a także sieroctwa (*Ogród marzeń*).

Kilka słów o motywie odmienca

Baśń, nazywana pierwszym z gatunków kompensacyjnych w dziejach ludzkości, zyskała takie miano przede wszystkim ze względu na wszechobecne i strukturalne wręcz „formuły pocieszające”, których wyrazem jest pomyślne zakończenie. *Happy end* – to uniwersalna, elementarna potrzeba psychiczna każdego człowieka, zwłaszcza dziecka. Buduje zasoby wewnętrzne, daje nadzieję na przyszłość, pozwala uwierzyć, że mimo przeciwności losu, ostatecznym celem życia ludzkiego jest szczęście. Przykładów szczęśliwych zakończeń znaleźć można w twórczości Elżbiety Janikowskiej wiele. Najbardziej wzruszające i nacechowane terapeutycznie są zakończenia losów tzw. odmienców, głównych bohaterów naznaczonych na przykład szeroko rozumianą „innością”, brzydota, ułomnością. Temat odmienności, a co za tym idzie poszukiwania swego miejsca w świecie, swej tożsamości, uwidacznia się przede wszystkim w baśniach *Mały olbrzym* (sygnalizuje to już sam tytuł, mający oksymoroniczny charakter) oraz *Miś z anielskimi skrzydełkami*. Sytuacja początkowa – odmienność bohatera – pokazana jest w obu utworach jako negatywna. Mały olbrzym zostaje wyrzucony ze wspólnoty, musi opuścić dom, wyruszyć w symboliczną podróż. Pluszowy miś z anielskimi skrzydełkami, stojąc na półce sklepu z zabawkami, marzy o swym właścicielu, a jednocześnie doskwiera mu dojmujące uczucie wstydu, związanego z poczuciem „inności”:

Mijały dni, a nikt nie był zainteresowany kupnem misia ze skrzydełkami. Wszyscy woleli tradycyjne pluszowe misiaki, a te w kubraczkach z serduszkami po prostu „szły jak woda”. Biedny miś starał się zakryć plecami swoje nieszczęsne skrzydełka, ale prędzej czy później i tak prawda wychodziła na jaw⁵.

⁵ E. Janikowska, *Miś z anielskimi skrzydełkami*, [w:] tejże, *Franek-bałaganek i inne bajki*, Białystok 2012, s. 41.

W obu jednak przypadkach fabuła baśniowa przynosi pocieszenie i zapewnienie, że „inność” może stać się walorem.

Z podobną sytuacją mamy do czynienia w *Bajce o jabłuszku*, nawiązującej do topiki rajskiego ogrodu, o który troszczy się dziadek (wystylizowany na dobrego ogrodnika, Ojca, dbającego o wszelkie, nawet najmniejsze stworzenie). Głównym bohaterem jest tu małe, niepozorne, brzydkie jabłuszko. Również w tym przypadku autorka zarysowuje sytuację wstępną jako negatywną. W baśni czytamy, że na ukochanej przez dziadka jabłonce:

Jedno jabłuszko było zupełnie do pozostałych niepodobne: małe, zielone, jakby trochę pomarszczone. Podczas gdy inne jabłuszka pyszniły się swą urodą podskakując wesoło na gałązkach, to jedno kryło się wśród listeczków, jakby chciało się schować przed całym światem⁶.

Jak w baśniach ludowych, ale też niektórych literackich – główny bohater *Bajki o jabłuszku* to odmieniec. Niewątpliwie jego intertekstualnym odpowiednikiem jest brzydkie kaczątko z baśni Andersena. Zarysowane dalsze losy „odmieńca”, a przede wszystkim ich zakończenie ma kompensacyjny, terapeutyczny charakter. Autorka wyraźnie dąży do wskazania, że każdy ma swoje miejsce w świecie, może być użyteczny i potrzebny, mimo przeświadczenia o swej bezużyteczności. Poobijane, na wpół zgniłe jabłko staje się wymarzoną domem dla zmokniętego, szukającego schronienia robaczka. Baśń ma podwójne szczęśliwe zakończenie, wyrażone *expressis verbis* na końcu utworu:

I robaczek zamieszkał w jabłuszku, które okazało się dla niego doskonałym domkiem [...]. A jabłuszko po raz pierwszy w życiu poczuło się naprawdę szczęśliwe, bo okazało się, że mimo swej brzydoty może być pożyteczne i komuś bardzo, ale to bardzo potrzebne⁷.

Baśnie Elżbiety Janikowskiej z motywem odmieńca budzą nadzieję i przeświadczenie, że każdy człowiek jest indywidualnością, że mimo swej ułomności czy inności ma swoje miejsce w świecie, może być potrzebny, a przez to szczęśliwy. Co najważniejsze jednak, może dać szczęście innym.

⁶ E. Janikowska *Bajka o jabłuszku*, [w:] E. Janikowska, J. Teśniarz, *Bajka o jabłuszku i inne bajki*, Białystok [2012], s. 3.

⁷ Tamże, s. 10.

Wzory osobowe, przykłady pozytywnych zachowań.

Kwiatek pięciopłatek i idea ofiary

W baśniach Elżbiety Janikowskiej można znaleźć przykłady pozytywnych zachowań, mających wymiar wychowawczy, w jasny, klarowny sposób ukazujących dziecku-czytelnikowi, jakimi wartościami należy kierować się w życiu. Wzorami osobowymi są w jej twórczości zarówno postaci fantastyczne, np. wróżka, olbrzym, zantropomorfizowany kwiatek, mrówka, ale też realistyczne – choćby pan, który zbiera złom (*Bajka o kotku ze schroniska*).

Niewątpliwie takim pozytywnym bohaterem jest magiczny kwiatek pięciopłatek z baśni pod tym samym tytułem. Stanowi on symbol bezinteresownej dobroci, altruizmu, połączonych z ideą ofiary z samego siebie. Spełnia on wszystkie życzenia i zaspokaja wszelkie potrzeby tych, którzy zwracają się do niego o pomoc. Motylkowi osusza skrzydełka, sprawiając, że ten może latać; wyczerpanej pszczole ofiarowuje dzbanuszek nektaru, a na prośbę przemoczonej biedronki ucisza burzę. Oferuje swą pomoc pięciokrotnie, a ceną za to jest własne życie. Bowiem z każdym kolejnym dobrym uczynkiem, kwiatek traci swe płatki. Elżbieta Janikowska w subtelny sposób wprowadza w fabułę baśni ewangeliczne zasady i wzorzec ofiary, poświęcenia dla innych, wynikający z bezinteresownej miłości. Kwiatek pięciopłatek to wzór całkowitego poświęcenia, aż po gotowość oddania własnego życia. Wypełnienie ostatniego życzenia mrówki jest równoznaczne ze śmiercią. Na jej pytanie: „A co stanie się z tobą, kiedy wypowiem swoje życzenie?”, on odpowiada: „Wtedy spadnie ostatni płatek i zniknę [...]. Ale to będzie oznaczało, że wypełniłem swoje zadanie”⁸. Baśń Janikowskiej, poprzez proste, obrazowe symbole ofiary i śmierci z miłości, zapowiada motywy i wątki, które niejednokrotnie pojawią się w literaturze operującej symboliką religijną (chrześcijańską) dla starszych dzieci (choćby w baśniach Oscara Wilde’a, takich jak *Szczęśliwy książę* oraz *Olbrzym samolub*, czy w *Opowieściach z Narni* Lewisa, gdzie Aslan stanowi prefigurację losów Chrystusa). Zakończenie *Kwiatka pięciopłatka* wpisuje się w optymistyczny wzorzec baśniowy, przynosi pocieszenie i gwarancję tego, iż dobre życie zapewnia nagrodę w postaci życia wiecznego. Śmierć jest jedynie przejściem do nieba, stąd wymowna symboliczna przemiana kwiatka w obłoczek, będąca spełnieniem życzenia małej mrówki:

⁸ E. Janikowska, *Kwiatek pięciopłatek*, Białystok 2017, s. 10.

– A więc chcę, żebyś zamienił się w obłoczek i już na zawsze wędrował po niebie, niesiony podmuchami wiatru! Zasłużyłeś sobie na to! – powiedziała mrówka.

Jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki zniknął kwiatek, a w górę uniół się błękitny, puchaty obłoczek, który delikatnie wznosił się coraz wyżej i wyżej⁹.

Śmierć dziecka – *Madzia i Jacek*

Literatura dziecięca niejednokrotnie pokazuje śmierć dziecka w innej, można by rzec – kompensacyjnej perspektywie. Śmierć jawi się wówczas nie jako tragedia, ale ma wymiar terapeutyczny. Jest przejściem do lepszego świata. Ujmowanie śmierci jako wędrówki do Raju ma swe odzwierciedlenie w chrześcijańskiej wizji świata i egzystencji człowieka. Z pisarzy, którzy w takim właśnie wymiarze widzieli śmierć dziecka, należy niewątpliwie przypomnieć Jana Kochanowskiego jako autora *Trenów*; Hansa Christiana Andersena (*Dziewczynka z zapałkami*, *Matka*, *Anioł* czy *Umarłe dziecko*); Érica Emmanuela Schmitta (*Oskar i Pani Róża*), nade wszystko zaś Astrid Lindgren (*Bracia Lwie Serce*; *Mio, mój Mio*). Również Elżbieta Janikowska w powieści *Madzia i Jacek* podejmuje problematykę śmierci dziecka, a raczej – życia po śmierci. Przedstawia ją z punktu widzenia 11-letniego chłopca – narratora opowieści, którego młodsza siostra – Madzia – cierpi na zespół Downa.

Ziemskie życie Madzi i życie z Madzią jawią się z perspektywy Jacka jako pasmo znieważań, rozczarowań, cierpień, między innymi z powodu braku akceptacji ze strony środowiska rówieśniczego. Wymownym potwierdzeniem jest obraz urodzin, przedstawiony z jego punktu widzenia:

Moja siostra skończyła cztery lata. Był tort, świeczki, ale Madzia sama nie potrafiła ich zdmuchnąć. Musiałem jej pomóc, w końcu jestem starszym bratem. Na przyjęciu urodzinowym była tylko ciocia, babcia z dziadkiem i nasza najlepsza sąsiadka. Madzia nie ma koleżanek, które mogłaby zaprosić. Kto chciałby bawić się z dziewczynką, która nie umie mówić, ślini się bez przerwy i niewiele rozumie? Chyba tylko ja, ale tylko wtedy, kiedy nie widzą mnie kumple¹⁰.

Dopiero życie po śmierci, ukazane przez autorkę *Madzi i Jacka* jako bytowanie w pięknej, baśniowej krainie, prowadzi do przemiany boha-

⁹ Tamże, s. 10.

¹⁰ E. Janikowska, *Madzia i Jacek*, Białystok 2014, s. 7.

terki – jest teraz piękną złotowłosą królewną, troszczącą się o swą krainę. Elżbieta Janikowska śladem takich polskich pisarzy, jak Dorota Terakowska (*Poczwarka, W Krainie Kota*), Magda Papuzińska (*Wszystko jest możliwe*) prezentuje „niepełnosprawne dziecko w kategorii duszy uwięzionej w ciele czy wręcz rozdzielenia żywej duszy i umierającego ciała”¹¹ i taka prezentacja ma niewątpliwie głębokie walory terapeutyczne. Warto przypomnieć, że Elżbieta Janikowska posłużyła się motywem alternatywnego, fantastycznego świata, w którym dane jest przebywać głównemu bohaterowi, nie po raz pierwszy w swojej twórczości. Pojawił się on także w powieści *Dziura w płocie* – posłużył do oswojenia traumy związanej z rozwodem rodziców, której doświadczała mała dziewczynka. Ale również w opowiadaniu *Magiczna wojna*, fantastyczny świat pomógł dziecku owoić swą chorobę – białaczkę, a w rezultacie odnieść nad nią zwycięstwo. W powieści *Madzia i Jacek* pozwala on za to ujrzeć duszę umarłego dziecka w całej pełni, w prawdziwym duchowym wymiarze. Warto jednak podkreślić, że Elżbieta Janikowska, co jest niezwykle oryginalne i sugestywne w omawianej powieści, pokazuje „życie po śmierci” małej Madzi z zespołem Downa w baśniowym, fantastycznym świecie z punktu widzenia dziecka, a konkretnie Jacka. Jest to wyraźnie dziecięca kompensacyjna projekcja nieprzytomnego chłopca, być może sen, marzenie. Jacek czuje się bowiem odpowiedzialny za śmierć swej młodszej siostry – zabiera ją bowiem nad staw, zostawia samą, w konsekwencji Madzia tonie. To przytłaczające poczucie winy wyraża *expressis verbis*:

Co na to wszystko powie mama? Już widziałem ten smutek i ból w jej oczach, no i słyszałem gorzki wyrzut: „Jak mogłeś, Jacusiu, zostawić ją samą, a ja tak ci ufam...”. Już widziałem to rozczarowanie w oczach taty, który zawsze mi powtarzał, że prawdziwy mężczyzna musi być odpowiedzialny...¹²

Zaraz potem chłopiec skacze do wody, by ratować siostrę. Tonącego, nieprzytomnego Jacka ratuje przypadkowy wędkarz. Utrata przytomności, wyrażana w powieści poprzez powracającą symbolikę zapadania się chłopca-narratora w ciemność, stanowi ramę, a raczej bramę pozwalającą

¹¹ M. Gwadera, *Z mroku ku jasności. Cierpienie i śmierć we współczesnej literaturze dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, Katowice 2008, s. 123.

¹² E. Janikowska, *Madzia i Jacek*, dz. cyt., s. 18.

na prezentację zarówno fantastycznej, podwodnej krainy, w której przebywa Madzia, jak i jej samej. Madzia jawi się w oczach nieprzytomnego brata jako śpiąca królewna, którą tylko on może uratować, obudzić:

Na kanapie pokrytej złożoną tkaniną leżała piękna złotowłosa dziewczynka, a tuż obok niej, na fotelu pokrytym taką samą tkaniną, siedziała siwowłosa karminolka. Dziewczynka zdawała się być pogrążona w głębokim śnie, ale tylko jej zarumienione policzki wskazywały na to, że żyje [...]. Powoli zbliżyłem się do pogrążonej we śnie księżniczki. Z bliska wydawała się jeszcze piękniejsza, delikatniejsza¹³.

Przebudzenie królewny jest równoznaczne z objawieniem piękna „du-szy” uwięzionej wcześniej, w trakcie ziemskiego życia Madzi, w brzydkim ciełe:

Roześmialiśmy się oboje i poczułem taką ogromną ulgę, że nie sposób wyrazić tego słowami. Odnalazłem Madzię! Madzia już nie jest brzydkim, śliniącym się „Gębalem”, tylko piękną, elegancką, mądrą dziewczynką; ba, nawet królewną! Tego nie mogłem wyobrazić sobie nawet w najśmielszych marzeniach¹⁴.

Zakończenie

W odniesieniu do twórczości Elżbiety Janikowskiej jak najbardziej sprawdzają się słowa Brunona Bettelheima, który w słynnej rozprawie *Cudowne i pożyteczne* pisał, iż baśnie pomagają dziecku w porządkowaniu uczuć, w osiągnięciu dojrzałości psychicznej i emocjonalnej. Ułatwiają mu rozpoznanie wewnętrznych problemów oraz podają sposoby ich rozwiązania. Terapeutyczna funkcja literatury dziecięcej, zwłaszcza baśni, polega więc na tym, iż obrazuje ona, poprzez fantastyczne postaci i ich losy, najważniejsze lęki, które przeżywa dziecko (ale też dorosły)¹⁵. Baśnie Elżbiety Janikowskiej niosą pocieszenie, mówią o ogromnej godności każdego stworzenia, jego niepowtarzalności (także tego ułomnego, naznaczonego „innością”, porzuconego, samotnego). Przede wszystkim zaś zapewniają o wartości życia, bezinteresownego poświęcenia dla innych oraz śmierci, która jest jedynie bramą do wieczności...

¹³ Tamże, s. 72-74.

¹⁴ Tamże, s. 77.

¹⁵ Zob. B. Bettelheim, *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*, przeł. D. Danek, t. 1, Warszawa 1985; M. Molicka, *Bajkoterapia*, dz. cyt.

Bibliografia

Bettelheim B., *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*, przeł. D. Danek, t. 1, Warszawa 1985.

Janikowska E., *Franek-bałaganek i inne bajki*, Białystok 2012.

Janikowska E., *Kwiatek pięciopłatek*, Białystok 2017.

Janikowska E., *Madzia i Jacek*, Białystok 2014.

Janikowska E., Teśniarz J., *Bajka o jabłuszku i inne bajki*, Białystok [2012].

Gwadera M., *Z mroku ku jasności. Cierpienie i śmierć we współczesnej literaturze dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, Katowice 2008.

Molicka M., *Biblioterapia i bajkoterapia: rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie*, Poznań 2011.

Molicka M., *Bajkoterapia. O lękach dzieci i nowej metodzie terapii*, Poznań 2002.

Strony internetowe:

<http://bajkoterapeutka.blog.onet.pl/>

<http://cenv3.bialystok.edu.pl/?q=node/1927>

<http://okiembibliotekarki.blogspot.com/>